

Historia regionu

Autor: Józef Kaś

{smoothgallery album=354}Stałe osadnictwo na Orawie datuje się dopiero na okres średniowiecza. Od południa tereny Dolnej Orawy zasiedlała ludność słowacka, natomiast obszar Górnej Orawy był niezasiedlony. W wieku XV, a zwłaszcza XVI na Górnej Orawie zaczęli się osiedlać chłopci zbiegli z terenów północnych, tzn. z Żywieckiego, Suskiego i Jordanowskiego. Żupani orawscy (naczelnicy żup, czyli węgierskich jednostek administracyjnych), zainteresowani umocnieniem północnych granic, chętnie przyjmowali nowych osadników. Nowo zakładane wsie lokowane były na prawie wołoskim. W wieku XVII Orawy nie ominęły rozruchy na tle religijnym. Rodzina Thurzonów siłą wprowadzała protestantyzm, co spotkało się z czynnym oporem ze strony Orawian, mocno przywiązanych do katolicyzmu. Przyłączyli się oni zbrojnie do katolickiego dworu Habsburgów. W Zubrzycy Górnej do dziś zachowała się pamięć o tamtych wydarzeniach. Akcją kontrreformacyjną prowadził m.in. ks. Jan Sczechowicz z Ratułowa (wsi podhalańskiej). W drugiej połowie XVII wieku przez Orawę przechodziły litewskie wojska hetmana Sapiehy, zdążające pod Wiedeń. Niezdyscyplinowane wojska rabowały i plądrowały okolicę. W roku 1918, po rozpadzie monarchii austro-węgierskiej ożyła idea przyłączenia Górnej Orawy do Polski. 6 listopada 1918 roku w Jabłonce powstała Rada Narodowa Polaków na Górnej Orawie. Na Orawie pojawiły się patrole wojska polskiego. Napięta sytuacja groziła rozlewem krwi. Rozpoczęła się dwutorowa akcja, której celem było przyłączenie Górnej Orawy do Polski. Z jednej strony działalność dyplomatyczna, z drugiej – agitacyjna, w którą zaangażowały się m.in. ówczesne autorytety naukowe. Sprawa orawska (i podobna – spiska) stała na forum międzynarodowym w Wersalu. Do Paryża udała się delegacja z ks. Ferdynandem Machayem z Jabłonki, Piotrem Borowym z Rabczyc i Wojciechem Halczynem z Lendaku. Zostali oni nawet przyjęci przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Thomasa Woodrowa Wilsona. Z płomienną mową wystąpił tam P. Borowy. Na Orawie planowano przeprowadzenie plebiscytu, lecz ostatecznie z niego zrezygnowano i 23 lipca 1920 roku Konferencja Ambasadorów przydzieliła Polsce część Orawy, przecinając granicą państwową jednolitą grupę językową i etniczną. Spory graniczne zakończono dopiero w roku 1924, kiedy to za część Lipnicy Wielkiej oddano Czechosłowacji Głodówkę i Suchą Górę. Wsie te przyłączono przejściowo do Polski w roku 1938. W okresie II wojny światowej Orawa została przyłączona do podporządkowanej Niemcom Słowacji. W roku 1945 przywrócono granicę sprzed 1938.

Dla współczesnych stosunków językowych na Orawie istotne znaczenie miały następujące czynniki: Przybywający tu osadnicy byli polskojęzyczni. Świadczy o tym nie tylko zachowana przez wieki gwara polska, ale też dokumenty historyczne – spisy osadników, korespondencja panów z Zamku Orawskiego z właścicielami nadgranicznych dóbr polskich, dotycząca zbiegów. Nowo zasiedlane pustkowia były w naturalny sposób odizolowane od północnych, polskojęzycznych terenów. Granicę tę stanowiło pasmo górskie Babiej Góry i Pilska. Od wschodniego Podhala Orawę oddzielała z kolei nie tylko granica państwowa, ale też granica naturalna – moczary i torfowiska na dziale wodnym między zlewiskami Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego. W tych warunkach polskie gwary na Orawie rozwijały się w znacznej izolacji, zachowując przez to sporo właściwości językowych z dawnych wieków. Stały związek administracyjny Górnej Orawy z Królestwem Węgierskim, następnie ze Słowacją (do końca I oraz przejściowo w okresie II wojny światowej) sprawił, że część tutejszych mieszkańców deklarowała swoją narodowość słowacką, choć na ogół sami o sobie mówią, że są Orawcami (tzn. ani nie Polakami, ani nie Słowakami). Deklarowanie narodowości słowackiej było podstawą wybudowania po II wojnie światowej w Jabłonce liceum ogólnokształcącego ze słowackim językiem nauczania. Pierwsze zajęcia rozpoczęły się 1 IX 1951. Szkoła miała oficjalną nazwę Liceum Ogólnokształcące ze Słowackim Językiem Nauczania w Jabłonce. W roku 1956 powołano do życia liceum ogólnokształcące dla młodzieży polskojęzycznej. Integracja obu szkół nastąpiła w roku szkolnym 1958/59, a zajęcia zaczęto prowadzić w jednym, nowo wybudowanym budynku. Z deklaracją narodowości słowackiej na Orawie polskiej nie idzie jednak posługiwanie się językiem słowackim w codziennej komunikacji. Język ten jest rozumiany, zwłaszcza przez starszych, ale nie używany.